

УДК 811.38

ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ СКЛАДНИК ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Приходько Г. І.

Запорізький національний університет

Стаття присвячена виявленню етнокультурного компоненту в структурі англійських фразеологізмів. Особливу увагу приділено ролі фразеології у процесах категоризації та концептуалізації.

Ключові слова: фразеологія, категоризація, концептуалізація, етнокультурна норма.

Приходько А. И. Этнокультурный компонент фразеологических единиц. Статья посвящена определению этнокультурного компонента в структуре фразеологизмов. Особое внимание уделено значению фразеологии в процессах категоризации и концептуализации.

Ключевые слова: фразеология, категоризация, концептуализация, этнокультурная норма.

Prihodko A.I. Ethnic-cultural component of phraseological units. The article deals with the question of ethnic-cultural component of the structure of phraseological units. Much attention is paid to the investigation of the role of phraseology in the process of categorization and conceptualization.

Key words: phraseology, categorization, conceptualization, ethnic-cultural norm.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток когнітивної лінгвістики в останні десятиліття дає змогу по-новому поглянути на багато понять, які традиційно використовуються в дослідженнях мови і мовлення. Ціла низка лінгвістичних проблем отримують нове висвітлення і нове вирішення завдяки їхньому дослідженню під новим кутом зору, і це насамперед проблеми категоризації і концептуалізації, мовної картини світу, співвіднесення мовних структур з когнітивними, тобто все те, з чим пов'язані розвідки ментальних репрезентацій та способів їхнього мовного вираження [4, 54].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як свідчить аналіз наукових праць, лінгвісти особливу увагу приділяють дослідженню функцій і місця фразеологізмів у відображенні етнокультурних явищ [1; 2; 5].

Фразеологічні одиниці є найбільш складними і суперечливими мовними знаками, що і обумовлює **актуальність** дослідження сутності цього мовного феномена і потребує комплексного рішення, що враховує специфіку семантичних, структурних і стилістичних властивостей фразеологізмів, а також еволюційних процесів, що відбуваються у сфері фразеології.

Метою запропонованої розвідки є розгляд культурологічного аспекту фразеофонду англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фразеологізми заповнюють пропуски в лексичній системі мови, оскільки остання не може повністю забезпечити найменування освоєних людиною нових сторін навколишньої дійсності. Фразеологічні одиниці функціонують у мові також як і окремі слова, оскільки в їхній номінації закладено одне семантичне значення.

Основною ознакою, що відрізняє фразеологізм від вільного словосполучення, є його здатність функціонувати як готова цілісна одиниця в процесі комунікації. Для всіх типів фразеологізмів характерні стійкість, семантичні ускладнення, морфологічна та синтаксична фіксованість.

Категоризація фактів і подій реального світу у різних народів може мати велику варіативність, наявність якої пов'язана зі специфікою життєдіяльності конкретного народу, з існуванням певних етнічних стереотипів, детермінуючих процеси сприйняття та інтеграції.

Всі ці етнокультурні феномени посідають певне місце в комунікативно-пізнавальній діяльності суб'єкта, оскільки входять в систему регуляторів, які визначають характер і специфіку дискурсивної діяльності.

Сюди ж входить і набір морально-етичних установок, які представлені як універсальні, загальнолюдські цінності. Проте ієрархія цінностей, культивованих в тому чи іншому суспільстві, має свою специфіку. Якісні зрушення і модифікації, що відбуваються в соціумі, безперечно, знаходять своє відображення в організації фразеологічних одиниць.

Корпус лексико-семантичних засобів, який становить основу лексикону і граматикону мовної особистості, природно, більш чутливий до культурного компоненту, в ньому колоритно й яскраво віддзеркалюються національні особливості сприйняття навколишньої дійсності.

Знання усіх особливостей і конотативних атрибутів моральних, правових етичних, естетичних та інших норм конкретного соціуму є однією з найбільш важливих умов здійснення мовленнєвої діяльності та досягнення успішності виконуваних мовленнєвих операцій.

Морально-етикетні норми поведінки – це основа національної самосвідомості. Саме фразеологізми і є дзеркальним відображенням етнокультурних норм поведінки того чи іншого народу.

Фразеологічні одиниці, що характеризуються складною семантичною структурою і є мовними знаками вторинної номінації, мають здатність відтворювати навколишню дійсність, що дає змогу розглядати їх як інструмент пізнання останньої. Отже, фразеологічний фонд мови представляє значний інтерес для когнітивістики. Найбільшу когнітивну цінність становлять фразеологізми, що мають національно-культурний компонент [3, 222] в плані вираження або плані змісту.

Серед питань, які вирішуються в межах сучасної лінгвістичної парадигми, одне з пріоритетних місць посідає проблема когнітивно-семантичних царин та їхній розвиток в рамках певних лексико-фразеологічних систем.

Однією з головних проблем фразеології є визначення фразеологічної одиниці (фразеологізму, стійкого словосполучення, фрази). Фразеологія будь-якої мови дуже багата за формою та семантикою. Це складний конгломерат стійких сполучень слів, стилістичний діапазон яких коливається від нейтральних загальнолітературних виразів до жаргонних вульгаризмів [7, с. 75].

Фразеологізми посідають особливе місце серед інших знаків мовної системи. Вони є наслідком потреби у виразних засобах комунікації, а саме у вербальному вираженні почуттів, емоційних оцінок, засобів емоційного впливу, точних характеристик людини, предметів, явищ.

Зовнішня, матеріальна сторона фразеологізмів як знаків – це їхні компоненти, пов'язані між собою синтаксичним зв'язком, але через єдність семантики ці внутрішні зв'язки ослаблені, а зовнішній зв'язок слова з контекстом виражений чітко і зберігається, адже він є актуальним.

Фразеологічна одиниця – це завжди опосередкований знак. Він вказує на певне уявлення через інше уявлення.

Проблема фразеологічного значення – одна з найбільш складних не тільки у фразеології, а й у мовознавстві взагалі. Фразеологічна номінація істотним чином відрізняється від лексичної, оскільки вона відноситься до підтипу специфічної непрямой номінації й ускладнена конотативним значенням.

Лінгвісти відстоюють думку про те, що в основі фразеологізму лежать асоціативні трансфери, оскільки в процесі мовлення відбувається передача інформації не тільки об'єктивного, але й суб'єктивно-оцінного характеру. На відміну від лексем, значення яких потенційно охоплює всі ознаки і властивості предмета, дії тощо, фразеологізми належать до знаків мови, що виражають лише деякі якості [6, 254].

Таким чином, основна функція фразеологізму полягає не в номінації денотатів (референтів). Фразеологізм не стільки називає предмет думки, скільки характеризує його, дає йому оцінку – позитивну чи негативну, причому з певним ступенем інтенсивності.

Фразеологія базується на багатому історичному досвіді народу, вбирає в себе уявлення, пов'язані з трудовою діяльністю та культурою людей.

Завдяки компресії соціального досвіду у фразеологізмах найбільш яскраво проявляється національно-культурна специфіка мови, її зв'язок з матеріальним і духовним життям народу, його історією, звичаями.

Одним з факторів, що ускладнюють семантику фразеологізму, є національно-культурна конотація. Остання може бути представлена як один з компонентів значення фразеологізму або як елемент семантики фону.

Важливим для контрастивного дослідження є аналіз фразеологічного пласта одиниць зі специфічною образністю. Порівняння образності таких одиниць можливо за допомогою порівняння компонентів фразеологізмів та їхніх атрибутів.

Серед фразеологізмів існує низка одиниць з компонентом-діалектизмом. Експресивність діалектизму підтримується тим враженням мовної свіжості, неординарності, яке він справляє на читача. Ступінь експресивності залежить від приналежності діалектного елемента до певного мовного рівня, від його семантичної прозорості та суб'єктивно-оцінної інформації, яку він несе.

На експресивність стійких виразів опосередковано впливають специфічні фраземні компоненти – переосмислені узагальнені антропоніми, топоніми тощо. Розчиняючись і переосмислюючись у фразеологічній єдності, вони набувають іншого значення, порівняно з тим, яке притаманне їм у словниковому складі мови. Узагальнений антропонім може ускладнювати метафоричний зміст фразеологізму, давати поштовх новому асоціативному осмисленню.

Вживання власних назв-образів у складі фразеологічних одиниць створює додаткові можливості експресивності: в одному випадку їх використання є більш в'їдливым, ніж вживання невласних найменувань, в іншому – введення антропонімів-образів пом'якшує гостроту виразу, слугує засобом еффімізації.

Мовні знаки пов'язані зі знаками культури в цілому. Цей зв'язок можна визначити як асоціативний, символічний. Крім простого збереження інформації, фразеологізму притаманна функція прагматичного освоєння дійсності [8, 29]. Об'єктом назви і, найголовніше, оцінювання у фразеології є людська поведінка, окремі дії людей, риси їхньої зовнішності, внутрішні якості.

Фразеологічна система цінностей не відображає в повному обсязі сучасний стан системи цінностей досліджуваних соціумів, тому що конотації, закріплені у фразеологічних одиницях, у багатьох випадках стосуються періоду виникнення фразеологізму.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для культурологічного дослідження визначальним є сам спосіб репрезентації значень, внутрішня форма, образність. Порівняння національних, або етномаркованих, фразеологізмів дає змогу робити висновки про розбіжність в системі ціннісних установок соціумів, які виявляються в конотаціях, значущості та семантичному навантаженні того або іншого символу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефиренко Н. Ф. Протовербальное порождение культурных концептов и их фразеологическая репрезентация / Н. Ф. Алефиренко // Филол. науки. – 2002. – № 5. – С. 72–81.
2. Гамзюк М. В. Культурологічний аспект емотивності фразеологічних одиниць німецької мови / М. В. Гамзюк // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського державного лінгвістичного університету. Мова, освіта, культура: наукові парадигми і сучасний світ. Серія «Філологія. Педагогіка. Психологія». – 2000. – Вип. 2. – С. 49–58.
3. Кравцов С. М. Фразеология и когнитивная лингвокультурология / С. М. Кравцов // Фразеология и когнитивистика: Идиоматика и когнитивная лингвокультурология. – Белгород : Изд-во БелГУ, 2008. – С. 219–223.
4. Краткий словарь когнитивных терминов / [сост. Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина]. – М. : МГУ, 1996. – 315 с.
5. Плотникова, Л. И. Национально-культурная специфика фразеологических инноваций / Л. И. Плотникова // Фразеология и когнитивистика : материалы 1-й Междунар. научн. конф. (Белгород, 4–6 мая 2008 г.). – Белгород, 2008. – С. 289–293.
6. Пономаренко А. Ю. Експресивний компонент у безеквівалентних фразеологічних одиницях / А.Ю. Пономаренко // Гуманітарний вісник: Сер. «Іноземна філологія». – 2000. – № 4. – С. 253–257.
7. Скребнев Ю. М. Основы стилистики английского языка / Ю. М. Скребнев. – М. : Изд. Аст., 2000. – 260 с.
8. Тарнаева Л. П. Репрезентация национально-культурной специфики концептуализации явлений природы в русских и английских фразеологизмах / Л. П. Тарнаева // Международный семинар № 3 (6) «Проблемы идеотнической фразеологии». – СПб., 2005. – С. 29–33.